

فصلنامه حکمت کریمان

شماره ۵، پاییز ۱۴۰۲

صص ۸۳-۹۸

چیستی وحدت اسلامی و راه‌های دست یافتن به آن

فرامرز فیاضی آوزرمانی^۱

چکیده

یکی از مشکلات اساسی امروز جهان اسلام اختلاف و درگیری بین مذاهب اسلامی است و این امر سبب تضعیف مسلمانان شده است، بنابراین در این مقاله تلاش شده است تا ابتدا به بررسی خود وحدت و چیستی آن پرداخته و در ادامه به احصاء عوامل وحدت مانند خدای متعال، رسول اکرم ﷺ، قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام و شیوه حل اختلافات فقهی اقدام نموده و در آخر آثار و نتایج وحدت مانند آرامش و اقتدار و ترک آن مانند نزاع و ضعف را بیان نموده‌ایم. روش ما در این مقاله برای یافتن راه کارهای رسیدن به وحدت به صورت توصیفی-تحلیلی بوده است.

واژه‌های کلیدی: وحدت، تحابب، اختلاف، مذاهب اسلامی.

۱. دانش‌آموخته سطح ۴ فقه و اصول حوزه علمیه قم؛ معاون آموزش و هیأت علمی مجتمع آموزش عالی

حوزوی حضرت قاسم ابن الحسن علیهما السلام . Fayyazi1400@gmail.com

مقدمه

یکی از عوامل جدایی و اختلاف بین مذهب شیعه و سایر مذاهب اسلامی بحث جانشینی رسول اکرم صلی الله علیه و آله است، اهل سنت بعد از رحلت ایشان به دنبال خلافت رفته و اهل خلافت نامیده شدند و شیعه با دنباله روی از اهل بیت علیهم السلام اهل امامت گردیدند و این امر را می توان اصلی ترین عامل جدایی بین مذاهب دانست یا به تعبیر منطق دانان مسئله ی امامت فصل شیعه بوده و ممیز شیعه از سایر مذاهب گردید. اختلاف پیرامون مسئله امامت و خلافت بیش از چهارده قرن است که ادامه دارد، با توجه به این که هیچ یک از مذاهب و فرق اسلامی دست از فصل خود نمی کشند و در دیگر مذاهب منحل نمی شوند، بهترین راهکار برای ایجاد وحدت چنگ زدن به وجوه اشتراک بین مذاهب اسلامی است؛ یکی از این وجوه بحث تحابب در اسلام است؛ چراکه دین اسلام بر تحابب استوار است کما این که امام صادق علیه السلام می فرماید: «هل الدین الا الحب» (کلینی، ۱۴۰۷: ۸/۸۰) همچنین در هنگامی که در فتح خیبر موفقیتی حاصل نشد رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «لَأُعْطِينَ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَ يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷/۲۱)؛ «فردا پرچم اسلام را به دست کسی می سپارم که خداوند و پیامبر را دوست دارد و خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله او را دوست دارند و خدا بر دست او مسلمانان را پیروز می کند». در این حدیث شریف رسول اکرم صلی الله علیه و آله رابطه تحابب بین امیر مؤمنان و خداوند متعال و رسول اکرم صلی الله علیه و آله را رمز پیروزی برمی شمارد با توجه به نقش تحابب در سعادت مؤمنان، در دین اسلام تحابب در سطوح مختلفی مطرح است؛ تحابب بین مؤمن و خداوند متعال، تحابب بین مؤمن و رسول اکرم صلی الله علیه و آله، تحابب بین مؤمن و اهل بیت علیهم السلام و تحابب بین مؤمن و سایر مؤمنان، بنابراین هر مسلمان باید تحابب را در این چهار سطح داشته باشد در صورتی که رابطه تحابب بین مؤمن و یکی از این چهار سطح قطع شود سعادت و رستگاری او به خطر می افتد، در تحابب بین مؤمن و

خدای متعال و رسول اکرم ﷺ اختلافی نیست اما با توجه به اینکه آیات و روایات زیادی بر لزوم تحابب بین مؤمن و اهل بیت رسول اکرم ﷺ تأکید می‌کند اما برخی به سبب اغراضی که دارند این رابطه را نادیده می‌گیرند هرچند این تحابب می‌تواند نقش کلیدی در ایجاد وحدت بین مذاهب اسلامی داشته باشد.

منظور از وحدت و کارکرد آن در تقریب

وحدت میان مذاهب اسلامی امری است که بسیار بر آن تأکید شده است اما منظور از وحدت و حدود و ثغور آن روشن نشده است و این امر سبب کج‌فهمی‌هایی گردیده است بنابراین موافقان و مخالفان زیادی پیدا کرده است، گروهی از وحدت این برداشت را داشته‌اند که باید از مبانی خود دست شسته و در مذاهب دیگر حل و ذوب شویم و در این راه گام برداشته‌اند و گروهی نیز این برداشت را داشته‌اند که وحدت نتیجه‌ای جز نابودی مذهب در پی ندارد و این امر چیزی جز توطئه علیه مذهب نیست بنابراین در مقابل وحدت ایستاده و از هفته‌ی وحدت به هفته‌ی وحشت تعبیر نموده‌اند، این دو دیدگاه غلط ناشی از این است که معنای وحدت را به درستی درک نکرده‌اند بنابراین یکی از اقدامات اساسی در زمینه ایجاد وحدت تبیین وحدت و مقصود از آن است که در ادامه به بررسی آن می‌پردازیم.

وحدت در لغت به معنای یگانگی و همبستگی است (فراهیدی، ۱۴۱۴: ۱/۱۴۲) و متضاد آن کثرت و پراکندگی است و در اصطلاح به معنای برچیده شدن اختلافات بین مذاهب اسلامی است. وحدت اسلامی به سه صورت قابل فرض است؛ صوری، حقیقی و نسبی. حال به بررسی هر یک از این سه فرض می‌پردازیم:

۱-۱. وحدت صوری

منظور از وحدت صوری این است که اتحاد تنها در اعراض باشد نه در جوهر یعنی با حفظ تفاوت‌های جوهری تنها به یکی شدن اعراض توجه شود مثلاً در اتحاد شیر و گاو

تنها به یکی بودن رنگ آن‌ها توجه شود و اگر این وحدت را در مذاهب جاری کنیم به این معنا است که با حفظ تمام اختلافات و عدم توجه به اشتراکات تنها در شکل و ظاهر اظهار اتحاد و یگانگی نماییم، این امر مبتنی بر این است که در ظاهر به وحدت چنگ زده و در باطن به اختلافات و نزاع‌ها دامن بزنیم.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «تصوّر نکنیم با این [کار] که ما هر سال در هفته‌ی وحدت دورهم می‌نشینیم، سخنرانی می‌کنیم، حرف می‌زنیم، حالا یک جلسه، دو جلسه‌ی دیگر در این طرف و آن طرف دنیا بنشینیم دورهم حرف بزنیم، وظیفه‌ی ما انجام گرفته؛ نه وظیفه با این چیزها تمام نمی‌شود؛ لازم است که هرکسی، در هر نقطه‌ای، در هر جایی که حضور دارد، محور بحث مهمّ اتحاد باشد؛ و بحث کنیم، تبیین کنیم، تحریض کنیم، برنامه‌ریزی کنیم، تقسیم‌کار کنیم در این زمینه‌ها» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۰/۰۸/۰۲).

۲-۱. وحدت حقیقی

منظور از وحدت حقیقی این است اتحاد جوهری بین مذاهب برقرار شود به این معنا که تمام وجوه اختلاف را که حکم فصل مذاهب را دارد کنار نهاده و به وجوه اشتراکی که حکم جوهر دین را دارد چنگ بزنیم لذا با رفع وجوه اختلاف مذاهب، مذهب جدیدی به وجود می‌آید که جامع مشترکات و مانع‌مختلفات است و این امر سبب می‌شود که هر یک از مذاهب فصل خود را که آن را مقوم دین می‌دانند با این قرائت از وحدت از دست بدهند.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «حالا وحدت یعنی چه؟ مراد از وحدت قطعاً وحدت مذهبی نیست؛ یعنی اینکه این به مذهب آن دربیاید، آن به مذهب این دربیاید، یک مذهب [باشد]؛ نه این قطعاً مراد نیست. وحدت جغرافیایی هم نیست؛ مثل آن چیزی که در دهه‌های شصت میلادی و هفتاد میلادی، بعضی از کشورهای عربی باهم

اتحاد پیدا کردند و اعلام کردند یکی هستند که نشد و نمی‌شود و امکان ندارد؛ مراد این هم نیست. مراد از وحدت، وحدت در حفظ منافع امت اسلامی است. اوّل تشخیص بدسیم منافع امت اسلامی کجا است، در چیست، بعد در این زمینه ملت‌ها باهم توافق کنند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۰۷/۲۲).

۳-۱. وحدت نسبی

منظور از وحدت جوهری امری بین وحدت صوری و وحدت حقیقی است به این معنا که با حفظ فصول منطقی مذاهب جوهر دین تقویت می‌شود و به جای برجسته کردن فصول و افتراقات، جوهر و اشتراکات برجسته می‌شود و ارتباط و تعامل را تقویت می‌نماییم، بنابراین وحدت نسبی نه وحدت صوری است و نه حقیقی، به این بیان که گفته شد نه وحدت تنها ظاهری است و نه لازم است که دست از باورها برداشته شود، به دیگر سخن حاصل وحدت صوری چیزی جز نفاق و دورویی نیست و حاصل وحدت حقیقی نیز دست برداشتن از اعتقاداتی است که هر مذهب آن را حق و درست می‌داند از این رو تنها وحدت نسبی می‌ماند و راه حل هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و حفظ قدرت و اعتلای مسلمانان همین قسم از وحدت است.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «امروز مصلحت بزرگ دنیای اسلام در این است که برادران مسلمان، دلشان با یکدیگر صاف باشد؛ مشترکات دارند؛ این همه مشترکات بین مسلمان‌ها هست؛ دشمن می‌خواهد همین مشترکات را نفی کند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۶۷/۱۶).

خلاصه اینکه در باب وحدت باید دو نکته لحاظ شود؛ یکی اینکه هویت مذاهب در خلال وحدت نباید از بین برود یعنی به خاطر وحدت یکی از مذاهب نباید در مذهب دیگر منحل و مندک شود و دومی اینکه به خاطر دست یافتن به وحدت نباید واقعیت از دست برود به عبارت دیگر تلاش برای وحدت نباید منجر به فوت واقع شود.

وجوه اشتراک بین مذاهب اسلامی

با توجه به اینکه مذاهب اسلامی همگی از دین واحد انشئاب یافته اند اشتراکات زیادی دارند که در ادامه به بیان وجوه اشتراکات می پردازیم:

۱-۲. خداوند متعال

مهم ترین وجه اشتراک مذاهب اسلامی ذات حق تعالی است که می تواند به عنوان مهم ترین عامل اتحاد بین مذاهب اسلامی قرار بگیرد، خدای متعال در این باره می فرماید: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران: ۶۴): (بگو ای اهل کتاب، بیایید از آن کلمه حق که میان ما و شما یکسان است پیروی کنیم که به جز خدای یکتا را نپرستیم و چیزی را با او شریک قرار ندهیم و برخی را به جای خدا به ربوبیت تعظیم نکنیم. پس اگر از حق روی گردانند بگویند: شما گواه باشید که ما تسلیم فرمان خداوندیم)؛ بنابراین چون خدای متعال نقش مهم و کلیدی در دین ایفا می کند می تواند مهم ترین عامل اتحاد بین مسلمانان باشد.

۲-۲. رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم

بعد از خدای متعال رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم مهم ترین عامل جهت وحدت مسلمانان است، ایشان نه تنها عامل وحدت هستند بلکه عامل رحمت بر همه انسان ها هستند از این رو خدای متعال می فرماید: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (انبیاء: ۱۰۷)؛ (ای رسول ما تو را نفرستادیم مگر آن که رحمت برای اهل عالم باشی). یکی از عوامل اتحاد مسلمانان در صدر اسلام معیت با رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بود خدای متعال در این باره می فرماید: ﴿مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ

أَخْرَجَ شَطَأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوفِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿فتح: ۲۹﴾؛ (محمد ﷺ فرستاده خداست و یاران و همراهانش بر کافران بسیار قویدل و سخت و با یکدیگر بسیار مشفق و مهربان‌اند، آنان را در حال رکوع و سجود نماز بسیار بنگری که فضل و رحمت خدا و خشنودی او را می‌طلبند، بر رخسارشان از اثر سجده نشانه‌های نورانیت پدیدار است. این وصف حال آن‌ها در کتاب تورات و انجیل مکتوب است که (مثل حال آن رسول) به دانه‌ای ماند که چون نخست سر از خاک برآورد جوانه و شاخه‌ای نازک و ضعیف باشد بعد از آن قوت یابد تا آنکه ستبر و قوی گردد و بر ساق خود راست و محکم بایستد که دهقانان را (در تماشای خود) حیران کند (همچنین محمد ص و اصحابش از ضعف به قوت رسند) تا کافران عالم را (از قدرت و قوت خود) به خشم آرند. خدا وعده فرموده که هر کس از آن‌ها ثابت ایمان و نیکوکار شود گناهانش ببخشد و اجر عظیم عطا کند). همان‌طور که رسول اکرم ﷺ نقش اساسی در اتحاد مسلمانان صدر اسلام داشتند و توانستند با تربیت آن‌ها تمدن بزرگ اسلامی را رقم بزنند امروزه نیز می‌توانند همین نقش را در اتحاد و یکپارچگی جهان اسلام ایفا نمایند بنابراین با جمع شدن مسلمانان تحت لوای ایشان می‌توانند وحدت و یکپارچگی خود را به دست بیاورند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: رسول خدا این دل‌ها را به هم وصل کرد، از آن‌ها یک مجموعه‌ی مستحکم به وجود آورد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۵/۰۸/۱۰).

۲-۳. کتاب قرآن

سومین عوامل وحدت، قرآن کریم است خدای متعال در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ (آل عمران: ۱۰۳)؛ (و همگی به رشته (دین) خدا چنگ زده و به راه‌های متفرق نروید). رسول اکرم ﷺ درباره این ریسمان الهی در روز غدیر فرمودند: «کتاب الله حبل ممدود من السماء الى الارض» (ترمذی، ۱۴۱۶: ۶۶۳/۵)؛

بنابراین قرآن کریم ریسمانی است که خدای متعال جهت اعتصام معرفی نموده است و مسلمانان با چنگ زدن به آن می‌توانند به وحدت برسند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: اتحاد مسلمانان یک فریضه‌ی قطعی قرآنی است؛ این یک چیز دلبخواه نیست؛ این را به عنوان یک وظیفه باید نگاه کنیم. قرآن دستور داده: «واعتصموا بحبلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»؛ یعنی حتی در اعتصام به حبلِ الله هم با اجتماع باید این کار را انجام بدهید. «واعتصموا بحبلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» این «امر» است دیگر؛ چرا ما این را به یک امر اخلاقی تبدیل می‌کنیم؟ این یک دستور است، یک حکم است که باید بر طبق این عمل کرد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۰/۰۸/۰۲).

۴-۲. اهل بیت علیهم السلام

چهارمین عامل اساسی که خدای متعال بر آن تأکید می‌نماید اهل بیت رسول اکرم صلی الله علیه و آله هستند و می‌فرماید: «ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ» (شوری: ۲۳)؛ (این بهشت ابد) همان است که خدا به بندگانی که ایمان آورده و نیکوکار شدند بشارت آن را داده است. بگو: من از شما اجر رسالت جز این نخواهم که مودت و محبت مرا در حق خویشاوندان منظور دارید و دوستدار آل محمد باشید). درست است که خدای متعال در این آیه مودت و محبت اهل بیت علیهم السلام را مزد رسالت رسول اکرم صلی الله علیه و آله بیان می‌دارد اما در جای دیگر می‌فرماید: «قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ» (سبأ: ۴۷)؛ (بگو آنچه من از شما مزد رسالت خواستم آن هم برای شما باشد)؛ یعنی محبت و مودت اهل بیت علیهم السلام که مزد رسالت دانسته شده، نفعش به خود مسلمانان بازمی‌گردد و آن نفع نیز در دنیا اتحاد و در آخرت نجات است، ترمذی به سند صحیح از جابر بن عبدالله انصاری نقل می‌کند که رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «یا ایها الناس، انی قد ترکت فیکم ما ان اخذتم به لن تضلوا، کتاب الله و عترتی، اهل بیتی» (ترمذی، ۱۴۱۹: ۶۲۲/۵)؛ «ای مردم، به درستی که من چیزی در بین شما می

گذارم که اگر آن را بگیری (و به آن عمل کنید) هیچ‌گاه گمراه نمی‌شوید، کتاب خدا و عترت من، اهل بیت^۱؛ و نیز از زید بن ارقم و ابوسعید (خدیری) حدیث ثقلین را این‌گونه نقل کرده: «کتاب الله جبل ممدود من السماء الی الارض و عترتی اهل بیتی و لن یفترقا حتی یردا علی الحوض، فاظروا کیف تخلفونی فیهما» (همان، ۶۶۳): «کتاب خدا که ریسمان محکمی است که از آسمان به زمین کشیده شده و عترت من، اهل بیت من و این دو از یکدیگر جدا نمی‌شوند تا اینکه در حوض (کوثر) بر من وارد شوند، پس دقت کنید چگونه پس از من در مورد این دو عمل می‌کنید»؛ بنابراین از عوامل مهم اتحاد مذاهب اسلامی اهل بیت^۱ هستند.

راه حل موضوعات اختلافی

همان‌طور که اختلافات مابین مذاهب در دو بخش عقاید و احکام است تلاش برای دست یافتن به وحدت نیز باید در این دو بخش صورت بگیرد که در ادامه به بررسی آن‌ها می‌پردازیم:

۱-۳. عقاید

در باب عقاید با اینکه در کلیت مباحث مانند اعتقاد به خداوند، نبی مکرم اسلام و معاد مشترک هستیم اما در برخی دیگر یا حتی فروع اختلافات زیادی وجود دارد که باید به نحوی به وحدت بیانجامد که در ذیل به برخی راهکارهای آن می‌پردازیم:

الف. در باب مباحث اختلافی حتی الامکان از ناحیه هر دو طرف سکوت اختیار شود و امر را به خدای متعال وانهاد تا در روز قیامت خداوند به این موضوع رسیدگی نماید.

۱. گذشته از عواملی که گفته شد عوامل دیگری مانند اشتراک در احکام، اشتراک در قبله و... می‌تواند عامل وحدت گردد اما در این مختصر نمی‌توانیم به همه آن‌ها بپردازیم.

ب. بحث‌های اختلافی تنها به علمای مذاهب و مجالس علمی وانهاده شود و از انتشار آن در میان عوام به جد خودداری نماییم.

ج. در صورتی نیز که بین مردم کشیده شود از تحریک احساسات پیروان خود علیه دیگر مذاهب اجتناب نمایند.

۲-۳. احکام

درست است که در کلیت احکام مانند نماز، روزه، حج، زکات، خمس و... مشترک هستیم اما در بسیاری از کیفیات آن‌ها دارای اختلاف هستیم و این اختلافات سبب شده تا نتوانیم اعمال خود را به صورت مشترک انجام دهیم مثلاً اهل سنت برای خود یک نماز جماعت و شیعه برای خود نماز جماعتی جداگانه تشکیل می‌دهند و غیر از گروه‌هایی از دو فرقه که نگاهی تقریبی دارند مابقی به صورت انفصالی اقامه جماعت می‌کنند، امام صادق علیه السلام در این باره به اسحاق بن عمار می‌فرماید: «يَا إِسْحَاقُ أَتُصَلِّي مَعَهُمْ فِي الْمَسْجِدِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: صَلِّ مَعَهُمْ فَإِنَّ الْمُصَلِّي مَعَهُمْ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ كَالشَّاهِرِ سَيْفُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (حر عاملی، ۱۳۷۲: ۳۰۱/۸)؛ «ای اسحاق، آیا با مخالفین در مسجد نماز می‌خوانی، گفتم: آری، امام فرمودند: با آن‌ها نماز بخوان؛ زیرا کسی که با آن‌ها در صف اول نماز بخواند مانند کسی است که شمشیرش را در راه خدا آخته است». از این رو برای ایجاد تقریب و نزدیکی بین مذاهب در حوزه احکام می‌توان تدابیری اندیشید که به برخی از آن‌ها در ذیل اشاره می‌کنیم:

الف. ملاک را رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم قرار دهیم و احکام را به گونه‌ای که در عهد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بوده است جاری سازیم و هرکدام از فریقین آنچه بعد از ایشان ابداع و اختراع شده را کنار نهاده و به آنچه در عهد رسول اکرم مجرا بوده عمل نمایند.

ب. هر یک از فریقین دارای آراء مختلفی هستند به همین خاطر آن دسته از احکام انتخاب گردد که میان فریقین مشترک است مثلاً اگر حکم درجه یک فرقه‌ای با حکم

درجه دوم فرقه‌ی دیگر یکی است هر دو فرقه به همین حکم مشترک عمل نمایند تا در پرتو این تدبیر بتوانند به وحدت در باب احکام دست پیدا کنند.

ج. حکم ظاهری یک فرقه حکم واقعی برای فرقه‌ی دیگر لحاظ شود مثلاً وقتی یک فرقه یک حکم را بنا بر ادله خود انتخاب کرده هر چند مورد قبول فرقه دیگر نیست این حکم را نسبت به همان فرقه حکم واقعی لحاظ کند و بر این اساس صحت فعل و عمل را تجویز نماید هر چند خود این فرقه نتواند به آن حکم عمل نماید تا در پرتو این امر به وحدت دست یابند چراکه اگر ما قائل به تخطئه باشیم آن شخصی که به این حکم اعتقاد دارد عذر دارد و اگر قائل به تصویب هم باشیم حکم او فرمان الهی محسوب می‌شود. شیخ انصاری در این مضمون می‌گوید: «ان الحكم الظاهری فی حق کل احد نافذ واقعا فی حق آخر بان یقال ان من کانت صلاته بحسب الظاهر صحیحة عند نفسه فلا ینفذ ان یرتب علیها آثار الصحة الواقعیة فیجوز له الایتمام به...» (شیخ انصاری، ۱۴۱۷: ۱/۷۶)؛ «حکم ظاهری در حق هر یک از آن دو حکم واقعی است در حق دیگری به این صورت که کسی که نمازش به حسب ظاهر در نزد خودش صحیح است پس دیگری می‌تواند آثار صحت واقعی را بر آن مترتب سازد پس برای او جایز است که به او اقتدا کند».

هر یک از مذاهب اسلامی که طبق مذهب خود عمل کند عمل او صحیح است و آثار صحت بر آن بار می‌شود کما این که در صحیح‌ه‌ی عجل‌ی از امام صادق علیه السلام آمده: «کل عمل عمل و هو فی حال نصبه و ضلالتہ ثم من الله علیه و عرفه الولاية فانه یؤجر علیه ... و اما الصلاة والحج والصیام فلیس علیه القضاء» (شیخ حر عاملی، ۱۳۷۲: ۹/۲۱۶) بنابراین این طبق فرموده امام صادق علیه السلام وقتی به عملی اجر تعلق بگیرد و نیاز به اعاده و قضا نداشته باشد این عمل صحیح است و آثار صحت بر آن بار می‌شود، سید کاظم یزدی در کتاب العروة الوثقی با لحاظ این صحیح‌ه چنین می‌گوید: «یجب علی المخالف قضاء ما فات منه او اتی به علی وجه ینخالف مذهبه، بل و إن کان علی وفق مذهبنا ایضا علی الاحوط و اما إذا اتی به علی وفق مذهبه فلا قضاء علیه...» (یزدی، ۱۴۲۴: ۳/۶۰)؛ یعنی

اگر اهل فرقه ای از فرق اسلامی وفق مذهب خود عمل کند عمل او صحیح است حال که عمل او صحیح است آثار صحت بر آن بار می شود از آن جمله صحت اقتدا به آن ها در نماز است. مقام معظم رهبری در این باره می فرماید: «حج، مظهر اتحاد امت اسلامی است؛ سعی کنید این اتحاد به هم نخورد. ائمه علیهم السلام می رفتند در نماز جماعت پیش نمازی که در مسجد الحرام نماز می خواند شرکت می کردند؛ امام صادق علیه السلام می رفت شرکت می کرد؛ تعمّد داشت که شرکت کند و بینند. این برای چیست؟ چرا ما این حرف ها را یادمان می رود؟ مدام صدبار تکرار می کنیم، [اما] باز یکی از آن طرف صدایش بلند می شود راجع به مسئله ی شیعه و سنی و اختلافات و شکاف ها؛ چرا این کار را می کنند؟ چرا به سود دشمن کار می کنند؟ نمی دانند که انگلیس ها هنرشان ایجاد اختلاف است و یکی از گسل ها و شکاف هایی که همیشه انگلیس ها استفاده کرده اند، شکاف بین شیعه و سنی بوده» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۰۳/۱۸).

آثار و نتایج وحدت و ترک آن

در صورتی که مسلمانان بتوانند به وحدت رسیده و دست از اختلافات بردارند آثار و نتایج بسیاری برای آن ها به همراه دارد:

۱-۴. آثار وحدت

اتحاد مسلمانان سبب قوت آن ها می شود خدای متعال در این باره می فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنِينَ مَرصُوصٍ﴾ (صف: ۴)؛ (خدا آن مؤمنان را که در راه او در صف جهاد با کافران، مانند بنیان و سدی آهنین همدست و پایدارند بسیار دوست می دارد) و در آخر پیروزی و موفقیت از آن ها است چرا که حق تعالی می فرماید: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾ (مائده: ۵۶)؛ (و هر کس که خدا و رسول و اهل ایمان را ولی و فرمانروای خود داند (فیروز است) که تنها لشکر خدا فاتح و غالب خواهد بود). مقام معظم رهبری در این باره می فرماید: «اگر ما باهم باشیم،

کشورهای اسلامی، ملت‌های مسلمان - سنی و شیعه و فرق مختلف تسنن و تشیع - با یکدیگر دل‌هایشان صاف باشد، نسبت به یکدیگر سوءظن نداشته باشند، سوء نیت نداشته باشند، به یکدیگر اهانت نکنند، ببینید در دنیا چه اتفاقی خواهد افتاد؛ چه عزتی برای اسلام درست خواهد شد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۱۰/۱۹).

۲-۴. پیامدهای ترک وحدت

۱-۲-۴. اختلاف و نزاع مسلمانان

یکی از عوامل ضعف و انحطاط مسلمانان اختلاف و نزاع آن‌ها است خدای متعال در این باره می‌فرماید: ﴿وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ (انفال: ۴۶)؛ (و همه پیرو فرمان خدا و رسول باشید و هرگز راه اختلاف و تنازع نپویید که در اثر تفرقه ترسناک و ضعیف شده و قدرت و عظمت شما نابود خواهد شد، بلکه همه باید یکدل، پایدار و صبور باشید که خدا همیشه با صابران است). مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «وقتی که متفرق هستیم، وقتی خیرخواه هم نیستیم، وقتی گاهی حتی بدخواه همدیگر هستیم، خب نتیجه همین است. اینجا هم باز قرآن، صریح است. واقعاً در این مسائل زندگی بشر ما هیچ نقطه‌ای مهم نداریم که قرآن در آن به صراحت ناطق نباشد؛ اینجا هم قرآن می‌فرماید که «وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»؛ وقتی تنازع کردید، فشل به وجود می‌آید؛ فشل یعنی سستی. «وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ» یعنی تَذْهَبَ عِرْكُمْ؛ یعنی عزتتان از بین می‌رود. اختلاف که پیدا کردید، قهراً خاک نشین می‌شوید، قهراً ذلیل می‌شوید، قهراً وسیله‌ی تسلط دیگران بر خودتان را فراهم می‌کنید. [نتیجه‌ی] تفرق این است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۰۷/۲۲).

۲-۲-۴. فاصله گرفتن مسلمانان از راه حق

اختلاف و تفرقه باعث فاصله گرفتن مسلمانان از راه حق و صراط مستقیم می‌شود خدای متعال در این باره می‌فرماید: ﴿وَإِنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ

فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ﴿انعام: ۱۵۳﴾؛ (و این است راه راست من، از آن پیروی کنید و از راه های دیگر که موجب تفرقه شما از راه اوست متابعت نکنید. این است سفارش خدا به شما، شاید پرهیزکار شوید).

۳-۲-۴. خروج از سبیل مؤمنان

اختلاف و درگیری سبب خروج از سبیل مؤمنان می شود لذا خدای متعال می فرماید: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ (نساء: ۱۱۵)؛ (و هر کس پس از روشن بودن راه حق بر او، با رسول او به مخالفت برخیزد و راهی غیر طریق اهل ایمان پیش گیرد وی را به همان (طریق باطل و راه ضلالت) که برگزیده واگذاریم و او را به جهنم درافکنیم که آن مکان بسیار بد منزلگاهی است).

۴-۲-۴. گمراهی و هلاکت مسلمانان

اختلاف و دشمنی دسیسه ی شیطان برای گمراهی و هلاکت مسلمانان است خدای متعال در این باره می فرماید: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاةَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ (مائده: ۹۱)؛ (شیطان قصد آن دارد که میان شما عداوت و کینه برانگیزد) و کسی هم که راه شیطان را ببوید جزایی جز آتش جهنم ندارد.

نتیجه‌گیری:

یکی از عوامل اصلی عدم حصول وحدت بین مذاهب اسلامی عدم فهم درست وحدت است در صورتی که منظور از وحدت روشن شود بسیاری از بدبینی‌ها و مقاومت‌ها در مقابل وحدت برچیده می‌شود، اگر ما توان خود را بر روی وجوه اشتراک مانند خدای متعال، رسول اکرم ﷺ، قرآن کریم و اهل بیت علیهم‌السلام نهاده و به تقویت مشترکات همت بگماریم وحدت در حد بالایی در جوامع اسلامی به دست می‌آید و در پرتو این وحدت نه تنها دشمنی‌ها و نزاع‌ها از میان مسلمانان رخت می‌بندد بلکه قدرت و توان مسلمانان در مقابل دشمنان اسلام نیز افزایش یافته و اقتدار و شوکت بالایی به دست می‌آورند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ترمذی، محمد بن عیسی (۱۴۱۹ ق)، سنن ترمذی، قاهره: دار الحدیث.
۳. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۷۲ ش)، وسائل الشیعة، قم: موسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث.
۴. شیخ انصاری، مرتضی (۱۴۱۷ ق)، فرائد الاصول، قم: موسسه النشر الاسلامی.
۵. فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۴ ق)، کتاب العین، تهران: موسسه نشر اسلامی.
۶. -کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق)، کافی، تهران: دار الکتب الإسلامیة.
۷. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ ق)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۸. یزدی، سید کاظم (۱۴۲۴)، العروة الوثقی، قم: موسسه نشر اسلامی.
۹. بیانات مقام معظم رهبری، قابل دسترس در: WWW.KHAMENEI.IR